

Снежана С. Стојшин¹
Универзитет у Новом Саду,
Филозофски факултет, Одсек за социологију
Нови Сад (Србија)

314.15-053.6(497.113)"1999/2021"
Оригинални научни рад
Примљен 22/10/2021
Измењен 18/11/2021
Прихваћен 18/11/2021
doi: [10.5937/socpreg55-34562](https://doi.org/10.5937/socpreg55-34562)

ПРОМЕНЕ У МИГРАТОРНИМ СКЛОНОСТИМА СЕОСКЕ ОМЛАДИНЕ: ПРИМЕР НАСЕЉА КАЋ²

Сажетак: Основни циљ овог рада је анализа промена у миграторним склоностима сеоске омладине, која је урађена на резултатима лонгитудиналног истраживања спроведеног 1999. и 2021. године у насељу Каћ. У оба истраживања коришћена је иста основа за разговор ради упоредивости података. У истраживању 2021. године које је у току, а чији ће прелиминарни резултати бити представљени у раду, додато је неколико питања због претпоставке да је дошло до промена у миграторним склоностима сеоске омладине. Наиме, основна претпоставка је да се разлика у миграторним склоностима сеоске омладине огледа пре свега у промени могућег жељеног места или земље пријема, односно да данас више омладине жели да оде у иностранство него пре двадесет година када су већи градови у Србији имали предност. Исто тако, претпоставило се да су привлачећи и одбијајући фактори у већој мери остали исти. Анализа резултата показала је да су спољне миграције, односно одлазак у иностранство, примамљивије него у првом истраженом периоду када је Нови Сад био најпожељније имиграционо подручје. Међутим, анализа привлачећих и одбијајућих фактора у оба истраживања дала је, можемо рећи, скоро идентичне резултате, где се лоша материјална ситуација и немогућност налажења посла уопште или посла у струци јављају као кључни одбијајући фактори међу сеоском омладином и након двадесет година.

Кључне речи: сеоска омладина, миграције, миграторне склоности, Каћ, лонгитудинално истраживање

¹ stojsin.snezana@gmail.com

² Текст је резултат рада на пројекту Матице српске „Српско село између традиције и сталних промена”, који финансијски подржавају Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Покрајински секретаријат за високо образовање и научно-истраживачку делатност АП Војводине.

Увод

Миграције, односно иселјавања која карактеришу српска села, можемо слободно рећи у последњих 50 година, представљају веома значајан друштвени процес са бројним последицама, а који је у последње време истраживачки занемарен. У овом раду анализираћемо потенцијалне миграције сеоске омладине на примеру насеља Каћ.

У изучавању миграција користе се бројне теорије³, али се чини да већина њих у основи има однос одбијајућих (*push*) и привлачећих (*pull*) фактора као основних покретача. Из тог разлога, ипак, не можемо заобићи Еверета Лија (Everet S. Lee, 1966) или пак Доналда Бога (Donald Bogue, 1969) (према Bobić, 2007) који су на једноставан начин поставили основе миграторних процеса излажући *push* и *pull* факторе, који су и данас прихватљиви у изучавању миграторних процеса. Јасно је да у земљи порекла делују одбијајући фактори⁴ који подстичу људе да размишљају о миграцијама, а касније та размишљања можда и остваре, док у земљи пријема делују привлачећи фактори⁵, који подстичу људе да одаберу баш ту територију (Zimmermann, 1996; Bobić, 2007).

Највећи проблем у изучавању миграција, а нарочито одбијајућих и привлачећих фактора, представља особеност извора података, који су углавном статистички и непотпуни због начина (не)вођења евиденције, што даље узрокује недостатке у анализи миграционог потенцијала који обухвата досадашње миграторно искуство, односно, спољне, унутрашње миграције и планове о миграцији. Прикупљање и анализа података о плановима емиграције разликује емпиријска истраживања од статистичких података (Bobić, Vesković Anđelković, Kokotović, 2016, str. 18), што ће бити случај у овом истраживању.

У новијим истраживањима у Србији⁶ незапосленост и лоша економска ситуација наводе се као приоритетни проблеми, односно као основни *push* фактори, док је група привлачећих фактора обухватала перцепцију о другим друштвима где се лепше, здравије, удобније и квалитетније живи, а истичу се и бољи услови за рад и живот (Rašević, 2016; Vesković Anđelković, 2014). Најчешће мигрирају млади људи који су у „пуној снази, пред којима тек стоји решавање егзистенцијалних питања,

³ Различите теоријске приступе покушао је да синтетизује Даглас Маси (1993) издвајајући основне теорије неокласичне економије, теорију нове економије миграција, теорију дуалног или сегментираниог тржишта рада, теорију светског система, теорију социјалног капитала и теорију кумулативне каузалности (Massey, 1993; Poleti, 2013; Despić, Predojević, 2010, према Stojšin, 2018, str. 35). Ове теорије су у основи економске и нужно не искључују једна другу, већ се баве појединим аспектима истих фактора миграционих процеса (Isto).

⁴ У одбијајуће факторе спадају: губитак посла или немогућност налажења истог, опадање природног богатства, угњетачки третман због политике, религије, етничког порекла, отуђење од заједнице, природне катастрофе (опширније види Bobić, 2007, str. 106–108).

⁵ Привлачећи фактори су: боља могућност запошљавања појединца, већи доходак, боље образовање, бољи животни услови и околина, примамљиве активности као што су културне или рекреационе могућности великих градова за становнике сеоских подручја (Bobić, 2007, str. 106–107).

⁶ ЈОМ пројекат Студија о спољним и унутрашњим миграцијама грађана Србије са посебним освртом на младе (Bobić i dr, 2016); пројекат Територијални капитал у Србији: структурни и делатни потенцијал локалног развоја (Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Београду, 2013, 2014) (Rašević, 2016, str. 34).

попут стамбеног простора, заснивања радног односа и сопствене породице” (Vesković Anđelković, 2014, стр. 250). Константа је једино старост миграната (најчешће мигрирају млади људи од 20 до 40 година), а карактеристике миграната према осталим демографским показатељима полако су се мењале кроз време⁷.

Међутим, чини се да су у анализи различитих карактеристика миграната занемарене разлике миграната са села и из града. Брезник је у својој комплексној типологији миграција према критеријуму поделе насеља (сеоска и градска) миграције поделио на међусеоске, међуградске, село–град и град–село (Breznik, 1988, према Stojšin, 2018, стр. 30). Ипак, чини се да су миграције са села без обзира на дестинацију пријема запостављене, а и даље представљају веома значајан друштвени процес који има бројне последице нарочито на сеоску популацију.

У АП Војводини се, према последњим пописима, у преко 70% села бележи депопулација, а број становника благо расте само у селима која су близу већих градова или у оним која су добила индустријске погоне, а који су омогућили запошљавање младих и њихово остајање у селу (Mitrović, 2015, стр. 47). Управо насеље Каћ има обе ове карактеристике: прво, од Новог Сада, другог по величини града у Србији, удаљен је свега 8 километара и повезан одличним саобраћајним везама, што ће се касније и показати као један од главних привлачећих фактора; друго, у Каћу и околини отворена су бројна предузећа⁸ која запошљавају и по неколико десетина радника, а у којима ради и већина запослених испитаника из нашег узорка. У наредним редовима представљена је анализа резултата лонгитудиналног истраживања потенцијалних миграција сеоске омладине на примеру насеља Каћ, урађеног 1999. године⁹ и истраживања 2021. године које је још у току¹⁰.

Дакле, основни циљ овог рада је анализа промена у миграторним склоностима сеоске омладине, а основна претпоставка је да су се промене догодиле пре свега у жељеној дестинацији омладине која хоће да мигрира, односно претпостављено је да данас више омладине жели да оде у иностранство него пре двадесет година, када су већи градови у Србији имали предност. Исто тако, претпостављено је се да су привлачећи и одбијајући фактори остали слични, ако не и потпуно исти.

⁷ Селективност миграција указује на правилности, које можемо „извући” из досадашњих миграција, о карактеристикама миграната, као и промене које се кроз време дешавају. Бобић наводи да се може закључити да су, према полу, у традиционалним економским емиграцијама чешће учествовали мушкарци, а данас све више жена учествује у миграцијама, што је потврђено и истраживањем у овом раду; у односу на брачно стање чешће мигрирају неожењени или парови без деце; даље, према образовању, 60-их година прошлог века ка земљама Западне Европе претежно су одлазили нискоквалификовани, док данас више одлазе високообразовани (Bobić, 2007, стр. 108).

⁸ На пример: Unimet, Telsonic, MDD group, Nussed Serbia, Energy net, Microtec optika, Budućnost – R obojeni metali, Moto Bike, Dis-Komerc, BMM mlin, Ciglana obnova, Cocta, Evro dom, Vranić fatm, Jelovac итд.

⁹ Прво истраживање, 1999. године, урађено је за потребе дипломског рада ауторке рада на тему „Друштвени положај омладине у насељу Каћ – остати или отићи”, одбрањеног на Одсеку за социологију Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, 1999. године.

¹⁰ Циљ оба истраживања био је много шири – испитивање друштвеног положаја сеоске омладине – али овде је представљен само део резултата који се односи на могуће миграције испитаника.

Демографски оквир истраживања

Насеље Каћ је једно од ретких насеља у којем број становника након Другог светског рата константно расте и под утицајем природног прираштаја и под утицајем миграција. Број становника Каћа увећао се са 4.406, колико је било 1948. године (Republički zavod za statistiku [RZS], 2014), на 12.683, колико према последњим подацима има 2021. године¹¹. Највећи просечни годишњи пораст забележен је у периоду између 1971. и 1981. године (185,0 становника годишње, највећи индекс пораста становништва 127,6). Други по висини индекс забележен је у кратком пописном периоду између 1953. и 1961. године (125,9), што је резултат спроведене колонизације (RZS, 2014)¹².

Какав је однос улоге природног прираштаја и миграција у кретању броја становника? Грубо речено, константан пораст броја становника у насељу Каћ последица је ниског, али позитивног природног прираштаја, као и досељавања становништва. У периоду од 1961. до 1971. године, од укупног повећања од 1.061 становника позитиван природни прираштај (+554) имао је незнатно већу улогу него миграције (миграциони салдо 507). Међутим, већ у наредном пописном периоду (1971/1981) становништво Каћа повећало се за 1.850 становника (RZS, 2014), а миграције (+1168) су имале много већи утицај него природни прираштај (+682). У периоду ратних збивања, од 1991. до 2002. године, такође долази до значајног повећања броја досељених (мс +1.460) (RZS, 2014), углавном из ратом захваћених бивших република Југославије (пп +215)¹³.

Миграциони салдо, позитиван од Другог светског рата до данас, показује да је у питању имиграционо подручје, али подручје из којег половина омладине ипак жели да се одсели. Међутим, и поред константног досељавања углавном младог становништва, становништво Каћа, као и већине насеља у Србији, стари.

Пошто је прво истраживање рађено након пописа 1991. године, ова година је узета као почетна за анализу промена у старосној структури. Према том попису, у Каћу је удео становништва старог од 0 до 14 година био 22,0% од укупног броја становника, 53,6% становника било је старо од 15 до 49 година, док је 24,4% становништва било старије од 50 година (Savezni zavod za statistiku [SZS], 1992). Према последњем попису 2011. године, удео становништва старог од 0 до 14 година смањено се на 16,5%, а удео становништва старог од 15 до 49 година смањено се на 47,7%. Удео становништва старијег од 50 година повећао на 35,8% (Republički zavod za statistiku [RZS], 2012).

Између ова два пописа дошло је и до великих промена у образовној структури становништва, када је смањен удео становништва са нижим образовањем¹⁴, док

¹¹ Пошто попис 2021. године још није извршен, број становника насеља Каћ за ову годину добијен је од ЈКП Информатика Нови Сад. Извор: Broj stanovnika po naseljima, ЈКП Информатика, доступно на: nsinfo.co.rs/lat/broj-stanovnika-po-naseljima

¹² Индекси пораста израчунати су на основу пописних података за дате године.

¹³ Природни прираштај је израчунат на основу демографске статистике, односно дем 1 и дем 2, док су вредности миграционог салда израчунате на основу пописних података за дате године.

¹⁴ Удео становништва старијег од 15 година без основне школе од 1991. до 2011. године смањено се са 11,8% на 3,1%; удео становништва са непотпуном основном школом смањено

се удео становништва са средњим и вишим образовањем значајно повећао. Удео становништва са завршеном средњом школом повећао са 26,5% на 58,6%, а удео становника са завршеном вишом и високом школом повећао се од 1991. године са 2,9% на 10,1%; колико је износио 2011. године (SZS, 1993; RZS, 2011).

Методолошке напомене

У оба истраживања ради упоредивости података примењен је научни разговор, а инструмент за прикупљање података–основа за разговор¹⁵ која је у овогодишњем истраживању допуњена са неколико питања¹⁶.

Подаци прикупљени из истраживања 2021. године биће анализирани само на делу до сада обрађеног узорка (41/100). Иако је број испитаника мањи од планираног, у анализи резултата појавиле су се одређене правилности у одговорима, тј. дошло је до сатурације узорка.

У истраживању 1999. године у узорак је ушло 100 каћких омладинаца старих између 19 и 27 година, који нису у браку. Међутим, иако је акценат био на могућности поређења резултата, код узорка у истраживању 2021. године померена је горња старосна граница са 27 на 35 година. Ово померање било је неопходно због „продужене младости” која карактерише данашњу омладину у смислу продуженог школовања, каснијег ступања у брак, каснијег оснивања породице и каснијег осамостаљивања од родитеља¹⁷. Дакле, узорак у истраживању које још траје чине испитаници из насеља Каћ стари од 19 до 35 година, који нису у браку.

се са 31,6% на 7,2%; удео становништва са завршеном основном школом смањено се са 26,4% на 20,8% (SZS, 1993, RZS, 2011).

¹⁵ Подаци су у оба истраживања прикупљени основом за разговор коју су чиниле следеће области: подаци о демографским карактеристикама испитаника и њихових породица, затим је било речи о могућностима остварења професионалне каријере и односу према послу, а са незапосленима је разговарано о могућностима запослења и начину тражења посла. Други део је садржао питања о браку и породици, провођењу слободног времена и, на крају, односу према Каћу – позитивним и негативним карактеристикама, односно привлачећим и одбијајућим факторима. Основа за разговор је од 48 питања имала свега 5 питања затвореног типа, те је јасно да је акценат био на квалитативној анализи. У овом раду биће издвојени резултати који се односе на потенцијалне миграције.

¹⁶ Наиме, иако је питање о потенцијалним миграцијама у првом истраживању било отвореног типа, нико од испитаника није споменуо да би желео да оде у иностранство, већ су као најпожељнија места за живот навођени Нови Сад или неки већи градови у Србији. Међутим, имајући у виду податке о спољним миграцијама, „податке” о спољним прикривеним миграцијама нарочито млађег становништва Србије, сет питања о напуштању Каћа и одласку у другу средину допуњен је питањима о иностранству. Додата су питања о томе да ли размишљају о одласку у иностранство, да ли су почели са реализацијом планова за одлазак, да ли су имали прилику да оду у иностранство.

¹⁷ И Бобић и сарадници (Bobić i др, 2016) наводе да је појам младих у њиховој студији, у складу са Националном стратегијом за младе, одређен као становништво од 15 до 30 година, али да је овакво одређење неадекватно јер би из више разлога требало ову категорију дефинисати као популацију од 19 до 35 година. Разлози које ови аутори наводе су да су млади

Просечна старост до сада обрађеног узорка (41 испитаник) била је 24,6 година, а узорак је чинило 29,3% мушкараца и 70,7% девојака. Чак 87,8% испитаника живи са родитељима (њих 36), док свега њих неколико (6) живи самостално. Образовна структура испитаника изгледала је овако: 83,3% испитаника мушког пола има завршену средњу школу, а 16,6% високу школу. Од укупног броја испитаница, 72,4% њих има средњу стручну спрему, 3,4% вишу, 17,2% високу школу, а 10% од укупног броја испитаница има мастер диплому.

У истраживању рађеном пре двадесет две године карактеристике узорка су сличне као у истраживању 2021. године, па тако 3,0% испитаника је живело самостално, а 97,0% са родитељима. Нешто је већа разлика у образовној структури испитаника: највећи број испитаника, 91,0%, завршио је средњу школу; 5,0% испитаника имало је завршену основну школу, а по 2% имало је завршену вишу и високу школу.

Испитаници су веома радо учествовали у оба истраживања, али се почетни ентузијазам углавном претварао у равнодушност, јер су у оба истраживања говорили о ономе што их највише тишти, констатујући: „Проћи ће нам младост док се овде нешто не промени”, „Зашто нас то питаш, к’о да то неког интересује”, „Хвала богу да се неко сетио и нас младе нешто да пита”. Миграторне склоности сеоске омладине испитане су преко односа према локалној заједници и мотива за одлазак или останак у Каћу или Србији.

Резултати истраживања

У првом истраживању, 59,0% испитаника било је незапослено (међу њима је било 50,8% студената), док је 41,0% испитаника било запослено. У истраживању 2021. године, 56,1% испитаника било је запослено¹⁸ (56,5% за стално, а 43,5% на одређено), док је 43,9% било незапослено (међу њима је било 61,1% студената). Види се да је 2021. године удео запослених у укупном броју испитаника већи за чак 15%, као и да је међу незапосленима удео студената већи.

Рашевић наводи да је стопа незапослености младих порасла у време кризе: 2008. године била је 35,1%, а 2013. године чак 49,4% (Rašević, 2016, str. 31). Према последњим доступним подацима, стопа незапослености младих у Србији у 2019. години износила је 21,5%, а од укупног броја незапослених 18,9% је у процесу образовања (Tim Vlade RS, 13.10.2021). Међу запосленима (36,9% младих у 2019. години) је више мушкараца него жена – стопа запослености младих мушкараца је 42,4%, а жена 31,1% (исто)¹⁹. Поредићи податке о (не)запослености младих из насеља Каћ и младих у целој Србији, знатно већи проценат запослених у Каћу него на нивоу Србије

дуго година зависни од породице порекла (што се потврдило и у овом истраживању) и да се све касније осамостаљују (10 година у просеку касније него у Данској, Холандији...). Тек око 35. године долази до одвајања од родитеља, склапања брака, рађања деце и сл. (Bobić i dr, 2016, str. 25).

¹⁸ Међу запосленим испитаницима преовлађују занати: месар, керамичар, гипсар, возач, фризер, продавац.

¹⁹ Под појмом младих у овом случају обухваћена је старосна група од 15 до 29 година.

можемо објаснити великим бројем предузећа у Каћу, као и близином Новог Сада у који млади свакодневно путују ради посла.

Мотиви одласка из Каћа – Међународна организација за миграције (ИОМ, 1999) (према Bobić i dr, 2016) разликује пет привлачећих (бољи услови живота и зарада, искуство других људи са мигрирањем, добра перспектива запошљавања и више индивидуалне слободе) и два одбијајућа фактора (етички проблеми у које спадају неједнак приступ здравственом и образовном систему, социјалној заштити и сл. и економски проблеми у земљи порекла) (Bobić i dr, 2016, стр. 52). Рашевић наводи да се push фактори могу испитати постављањем питања отвореног типа у вези са проблемима локалне заједнице (шта им највише смета, шта их највише забрињава) (Rašević, 2016, стр. 34), али се овде показало да испитаници недостатке тренутног места боравка (што је код већине испитаника и место у којем живе од рођења) често одвајају од „глобалних проблема” у Србији, показујући да емотивна везаност за место може бити велика препрека свим одбијајућим факторима.

Разлика између индивидуалних и глобалних проблема истакнута је и у истраживању омладине у четири градске средине у централној Србији (Шабац, Ужице, Нови Пазар, Крагујевац), када се показало да су основни мотиви за емигрирање из Србије управо лоша економска ситуација (и индивидуална и целог друштва) и неорганизован и нестабилан друштвени систем (Vesković Anđelković, 2014).

Какве су миграторне аспирације и склоности омладине у насељу Каћ, да ли је дошло до промена и, ако јесте, које су?

Поређење резултата ова два истраживања показало је да би данас тек 1,2% више испитаника хтело да остане у Каћу него пре 22 године. Наиме, у првом истраживању тачно половина испитаника (50,0%) желела је да напусти Каћ, док је данас тај удео у укупном броју 48,8%, што значи да се однос према напуштању места није умногоме променио.

Оно што се променило јесте дестинација која је данас привлачна испитаницима који желе да напусте Каћ. Нови Сад који је у првом истраживању био пожељна дестинација за чак 62,0% испитаника, данас је то за 45,0% оних који би напустили Каћ. У Београду би волело да живи 15,0% потенцијалних миграната. Овде је занимљиво да се 10% испитаника изјаснило да би волело да живи у неком селу због природе, тиме указујући на урбане карактеристике села у којем тренутно живе.

Значајно се променио и однос према одласку у иностранство. Наиме, нешто мање од трећине испитаника који не желе да живе у Каћу, данас би желело да оде у иностранство (30,0%). У првом истраживању нико од испитаника није помињао иностранство. Ово је посебно интересантан податак јер је у оба истраживања питање о месту где би волели да живе било отвореног типа, да се испитаницима не би сугерисао одговор. Међутим, у првом истраживању су се, поред Новог Сада, помињали „било који велики градови” (22,0%) или „било које друго место које није Каћ”, док се иностранство уопште није помињало као пожељна дестинација.

Који су разлози размишљања о одласку из овог села?

У првом истраживању омладини у Каћу није се свиђало само село, односно испитаници су желели да оду зато што су „мрзели село”, малограђанштину, и зато што Каћ не задовољава њихове потребе. Највећи недостаци села, због којих је половина испитаника желела да оде, били су сиромашан културни живот, непостојање

парка, неслога људи и недостатак канализације²⁰. Упитани да наведу шта би најрадије променили у Каћу, испитаници су углавном наводили превазилажење раније наведених недостатака:

- Променила бих изглед центра села, направила бих биоскоп, базен, парк, тениски и кошаркашки терен и изградила бих канализацију. (ж, 24, студент)
- У Каћу се још увек нису уклопили менталитети досељеника и староседелца, зато бих променио однос Каћана међу собом, према свом насељу и према јавним заједничким добрима. (м, 28, запослен)

Однос каћке омладине према свом месту данас се није много променио, а и недостаци села су, чини се, остали исти. Скоро сви испитаници и испитанице су наводили исте одговоре: највећи недостатак Каћа је, као и, претпостављамо, већине села, сиромашан културни живот, непостојање различитих садржаја где би млади квалитетно проводили слободно време (парк, биоскоп, базен, трим стаза, радионице за едукацију), затим неслога људи и сл. Све ово може бити фактор одбијања, а превазилажење тога и мотив за останац на селу. Највећа, а чини се и једина предност Каћа је близина града. Ево неколико карактеристичних одговора:

- Позитивна страна живота у Каћу је то што је близу Новог Сада. Негативно: јако примитивно становништво и старо, а и млади. Ипак, лепо је место, пријатно, са пуно зеленила. Треба направити парк у центру, базен и културни центар са позорицом. (ж, 35, факултет, незапослена)
- Најбоља ствар у Каћу је то што је близу Новог Сада, али јако недостају културна дешавања за све генерације, поготово за младе. Требало би организовати културне и едукативне радионице, концерте, позоришне представе, биоскоп на отвореном. (ж, 34, факултет, запослена)
- Каћ је близу града, миран је али није мртав, добро је повезан са градом. Ипак би могао бити срећенији и уреднији; треба му неки парк, базен, културне институције и манифестације. (ж, 32, мастер, запослена)
- Каћ је такав да имам утисак да живим у граду, све је доступно, близу... у односу на многа друга села. Ипак би могао бити мало уређенији. (ж, 21, ССС, запослена)
- У односу на околна места Каћ је много развијенији, има више младог становништва, више отворених радњи, апотека, бутика, више избора за децу у ваннаставним активностима, пружа већи избор услуга. (ж, 25, студент)

Ставови о локалној заједници, дакле, представљају један од показатеља, односно разлога могућих миграција, тј. напуштања села, али, иако су испитаници „свесни” недостатака тренутног места боравка, већина испитаника је, наводећи шта би требало да се промени да би остали, наводила проблеме који се односе на целу Србију. Највећи број испитаника (29,2%) не зна шта би требало да се промени, наводећи да има много ствари, али да ипак нису сигурни шта је од тога најважније. Ове одговоре давали су углавном млађи испитаници и то се може приписати њиховом животном (не)искуству. Даље, 26,8% испитаника навело је више услова за останац, односно да

²⁰ Чини се да је за 22 године, колико је прошло између два истраживања, једино решен проблем канализације.

би у Србији „све требало да се промени”, како материјална ситуација, тако и лакше налажење добро плаћеног посла у струци, затим култура, политика. Поред тога, 29,3% њих каже да су то само финансије и лакше налажење посла.

- Био сам једно време у Израелу, па сам се вратио због породице. Тек када живите у некој другој уређеној држави, јасно вам је шта не штима код нас. Услови који су потребни да се испуне да не бих отишао поново јесу да Србија буде уређена држава у свим аспектима, да брине о својим грађанима, да постоји онај минимални праг достојанства. Ништа друго. (35, м, факултет, незапослен)
- Волела бих да не живим у Србији. Стално размишљам о одласку у иностранство, то ми је једна опција у будућности... Да бих остала у Србији потребно је да плате буду боље, да људи могу да се едукују и да има могућност напредовања, бољи услови за запослене. (23, ж, студент)
- Ако размишљам где бих волела да живим у Србији, то сигурно није Каћ, нити било које друго место, једино можда Београд, као већи град, мада је и Београд село. Размишљам да одем у иностранство, макар да радим на крузеру, да се некако домогнем Немачке, Америке. Тамо „добијеш” стан, посао, мужа, децу. Овде све треба да се мења набоље, учени треба да кроје политику, а не мафија и са купљеним дипломама. (35, ж, мастер, повремено ради)
- Не желим да останем у Каћу ни у Србији. Размишљам да одем у Шведску или Данску, то су земље у којима се најбоље живи. Код нас недостаје да се поправи животни стандард, мислим на много пристојније плате, на запослење, на здравство, уопште на уређеност државе. (20, ж, студент)
- Волим Каћ зато што је идеално место за живот, живимо у кућама, доста људи се познаје, близу је града, али ипак размишљам о одласку у иностранство. Да бих остала у земљи требало би да буде нова власт, смањење стопе криминала, едукација младих, подизање свести о очувању животне средине, бољи стандард и још много других услова. (31, ж, факултет, запослена)

О одласку у иностранство данас размишља 65,8% свих испитаника, а чак 30,0% од оних који желе да се одселе сматра иностранство као најпожељнију дестинацију. Испитаници су наводили Данску и Шведску као идеалне за живот због уређености друштва и начина живота, а нарочито због високог стандарда. Разлике према полу су приметне: 33,3% од укупног броја испитаника и 79,3% од укупног броја испитаница размишља о одласку у иностранство. Међутим, само три испитаника, односно 7,3%, почело је са припремама за одлазак (две испитанице и један испитаник). Врло је интересантно да је чак 34,1% испитаника имало прилику да оде у иностранство, али да није отишло. И поред тога и даље размишљају о одласку. Већи број испитаника (65,9%) није никада имао такву прилику.

Мошиви оштанка у Каћу – И прво и друго истраживање показало је да би више младића него девојака хтелo да остане у Каћу. Према резултатима првог истраживања, 60% од укупног броја младића жели да остане у Каћу, док би свега 30,0% девојака остало у овом насељу. У истраживању новијег датума, 2021. године, чак 75,0% од укупног броја младића не размишља о одласку, док у Каћу жели да остане 41,4% од укупног броја испитаница. Дакле, разлика међу половима присутна је у оба временска периода, а мушкарци су показали већу емотивну везаност за село.

У првом истраживању су издвојена два разлога због којих омладина Каћа не жели да се сели. Наиме, они који би остали, остали би: 1) због тога што су им ту пријатељи, рођаци, кућа и 2) зато што ту живе читав живот. Ово је другачији резултат у односу на истраживање градске омладине, где истраживачи нису открили чврсту емотивну везаност за место боравка (Vesković, Anđelković, 2014, str. 249). Узрок ових различитих резултата највероватније је у томе што је међу градским становништвом мање аутохтоног становништва него у сеоским срединама, али и у томе што су у сеоским заједницама приснији односи него у градовима, а они условљавају већу емотивну везаност за место боравка.

Испитаници који желе да остану у Каћу и данас наводе врло сличне разлоге: први разлог је онај који се издвојио и у првом истраживању, а то је близина града, (поред тога, нешто више од половине целог узорка у првом истраживању је истакло да сматра да је Каћ развијенији од осталих околних места); затим, у Каћу се налазе њихова породица и пријатељи, односно зато што су рођени ту, а наводи се и одговор да су стамбено обезбеђени (имају читав спрат за будући живот, живе у кући, а не у малом стану и сл.). Ево неколико карактеристичних одговора:

- Није град, а довољно је близу града да имам све што ми треба. (ж, 19, студент)
- Спремам себи спрат где ћу живети. (25, м, радник, ССС)
- Волео бих да останем да живим у Каћу зато што сам стамбено обезбеђен, а ту су ми сви пријатељи и породица. Када размишљам о ономе зашто бих отишао, увек помислим на то да се морам запослити у струци и да сам за свој посао адекватно плаћен. Ако се ови услови не остваре, можда и одем. (34, м, повремено ради, факултет)
- Остао бих у Каћу зато што је врло близу града и што могу да живим у кући. То је велика предност. (19, м, студент)

Уместо закључка

Анализа ставова сеоске омладине о свом месту, односно ставова о локалној заједници, указала је на могуће одбијајуће факторе, тј. разлоге који би поред незадовољства стањем у друштву могли да утичу на потенцијалне миграције. Примећено је да испитаници праве разлику у односу према свом насељу и друштвеним проблемима у Србији, јер чак и они који желе да остану наводе проблеме на „глобалном нивоу” који их, и поред емотивне везаности за село, могу подстакнути на исељење. Истраживање, које је коришћењем исте методологије урађено у два временска периода, показало је да се миграције младих са села данас не завршавају одласком у неки већи град, најчешће оближњи, већ да за трећину испитаника који желе да напусте тренутно место становања иностранство представља, чини се, једину опцију. С друге стране, само неке карактеристике села, најчешће близина града, за скоро половину испитаника данас представљају мотив за останак. Претпоставка је да би резултати више ишли у корист емиграције уколико би се истраживање проширило на омладину из села која нису тако близу неког већег града и да би у таквим селима управо велика удаљеност градских средина била мотив за напуштање села.

Snežana S. Stojšin¹
University of Novi Sad,
Faculty of Philosophy, Department of Sociology
Novi Sad (Serbia)

CHANGES IN MIGRATORY PATTERNS OF VILLAGE YOUTH: EXAMPLE OF THE VILLAGE OF KAĆ²

(Translation In Extenso)

Abstract: The basic aim of the paper is the analysis of the changes in migratory patterns of village youth on the basis of the results of the longitudinal research conducted in the village of Kać in 1999 and 2021 respectively. In both research studies the same questionnaire was used for data comparability. In the ongoing 2021 research, whose preliminary results will be presented in this paper, we have added a few items due to the presupposition that there are changes in the migratory patterns of village youth. Namely, the basic presupposition is that the difference in the migratory patterns of village youth is primarily reflected in the changes of the desired target place or target country, i.e. that a larger number of young people want to go abroad today that twenty years ago, when larger cities in Serbia were favoured. Another presupposition is that pull and push factors have remained the same to a great extent. The analysis of the results indicates that external migrations, i.e. going abroad, are more appealing than in the first research period in 1999, when Novi Sad was the most desirable migration destination. However, the analysis of pull and push factors in both research studies offers almost identical results, where the poor financial situation and the failure to find any job or a job in their own profession are the main rejection factors among the village youth even twenty years later.

Keywords: village youth, migrations, migratory patterns, Kać, longitudinal research

Introduction

Migrations, or moving out of villages that is characteristic of Serbian villages during as many as 50 past years, constitute a very significant social process with numerous

¹ stojsin.snezana@gmail.com

² The paper is the result of the work on Matica srpska project “Serbian Village between Tradition and Constant Changes”, financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia and the Provincial Secretariat of Higher Education and Scientific and Research Activity of the Autonomous Province of Vojvodina.

consequences, but neglected in the recent period in terms of research. This paper analyzes potential migrations of village youth using the example of the settlement of Kać.

In the research of migrations, a large number of theories are applied, but it seems that most of them essentially includes the relationship of push and pull factors as basic triggers. That is the reason why we must mention Everet S. Lee (1966) or Donald Bogue (1969) (according to Bobić, 2007), who laid the foundations of migratory processes in a simple manner, presenting push and pull factors that are still accepted in the research of migration processes today. It is clear that in the country of origin there are push factors³ encouraging people to think of migrations and perhaps make it come true in the end, while in the country of destination there are pull factors⁴ encouraging people to choose that very territory (Zimmermann, 1996; Bobić, 2007).

The greatest problem in researching migrations, particularly push and pull factors, is the specific nature of data sources, which are mostly incomplete statistically due to the method of (not) keeping records, which further causes deficiencies in the analysis of the migration potential that includes former migratory experience, i.e. external and internal migrations and migration plans. Collecting and analyzing data about migration plans differentiate empirical research from statistical data (Bobić, Vesković Anđelković, Kokotović, 2016, p. 18), which is the case in this research.

In recent research in Serbia⁵, unemployment and poor economic situation are listed as the priority problems, i.e. the basic push factors, while the group of pull factors included the perception of other societies where life is nicer, healthier, more comfortable and of better quality, while better working and living conditions are pronounced (Rašević, 2016; Vesković Anđelković, 2014). The ones migrating most often are young people who are “in their prime, about to start resolving their existential matters, such as accommodation, employment and starting a family” (Vesković Anđelković, 2014, p. 250). The only constant is the migrants’ age (young people at the age 20–40 migrate most commonly), and the migrants’ characteristics by other demographic indicators gradually changed with the passage of time⁶.

³ Push factors include: losing a job or the inability to find a job; declining natural resources; oppressive treatment due to politics, religion, ethnicity, alienation from the community, natural disasters (for more see: Bobić, 2007, pp. 106–108).

⁴ Pull factors are: better employment opportunities for individuals, higher income, better education, better living conditions and environment, appealing activities, such as culture and recreation, in large cities for rural population (Bobić, 2007, pp. 106–107).

⁵ IOM project Study on external and internal migrations of Serbian citizens with a special focus on youth (Bobić et al, 2016); the project Territorial Capital in Serbia: structural and operational potential of the local development (Institute for Sociological Research of the Faculty of Philosophy, the University in Belgrade, 2013, 2014) (Rašević, 2016: 34).

⁶ Migration selectivity indicates regularities that can be derived from former migrations regarding the migrants’ characteristics, as well as the changes occurring with the passage of time. According to Bobić, it may be concluded that, speaking of male and female sex, men more frequently took part in traditional economic migrations, while nowadays there is an increasing number of women involved in migrations. This has been also confirmed by the research in this paper; speaking of the marital status, single people or couples with no children tend to migrate more often; furthermore, speaking of education, in the 1960s, mostly people with low qualifications tended to go to West European countries, while today highly-educated people tend to go abroad on a larger scale (Bobić, 2007, p. 108).

However, it seems that the analysis of various characteristics of migrants did not pay attention to the differences between migrants from villages and cities. In his complex typology of migrations according to the criterion of the division of settlements (rural and urban), Breznik divided migrations into inter-village, inter-city, village-city and city-village (Breznik, 1988, according to Stojšin, 2018, p. 30). Nevertheless, it seems that migrations from villages, regardless of the destination are neglected, while they still constitute a significant social process with numerous consequences, particularly on the rural population.

According to the latest censuses, more than 70% villages in the Autonomous Province of Vojvodina are characterized by depopulation, while the number of inhabitants is slightly rising only in the villages in the vicinity of larger towns, on in those with newly-obtained industrial facilities that have ensured the employment of young people and their staying in the village (Mitrović, 2015, p. 47). It is the settlement of Kać that has both of these features: first, it is only 8 kilometres from Novi Sad, the second largest city in Serbia, and has excellent transport links with it, which will subsequently turn out to be one of the main pull factors; second, in Kać and its surroundings there are many new enterprises⁷ employing several dozens of workers and, in addition, it is exactly where the majority of the employed respondents from our sample work. In the text below there is the result analysis of the longitudinal research of potential village youth migrations, using the example of the settlement of Kać, conducted in 1999⁸, and the ongoing 2021 research⁹.

Therefore, the main aim of this paper is the analysis of changes in migratory patterns of village youth, while the basic assumption is that the changes have occurred primarily in the desired destination of young people who want to migrate, i.e. it has been assumed that a larger number of young people want to go abroad today than twenty years ago, when larger towns in Serbia were favoured. Moreover, it has been assumed that the push and pull factors have remained similar, if not completely identical.

Demographic framework of the research

The settlement of Kać is one of the few settlements where the number of inhabitants has been constantly on the increase since World War Two both under the influence of the population growth and of migrations. The population of Kać increased from 4,406 in 1948 (Republic Statistical Office [RZS], 2014) to 12,683 in 2021, according to the latest data¹⁰. The highest average annual increase was recorded in the period between 1971 and 1981

⁷ For example, Unimet, Telsonic, MDD Group, Nussed Serbia, Energy net, Microtec optika, Budućnost – R obojeni metali, Moto Bike, Dis-Komerc, BMM mlin, Ciglana obnova, Cocta, Evro dom, Vranić fatm, Jelovac etc.

⁸ The first 1999 research was conducted for the purpose of the author's graduation paper entitled "The social position of the youth in the settlement of Kać – to stay or leave", defended in the Department of Sociology of the Faculty of Philosophy, the University in Novi Sad, in 1999.

⁹ Both research studies had a much broader aim – to explore the social position of village youth – but here only part of the results have been displayed regarding potential migrations of the respondents.

¹⁰ As the 2021 census has not been conducted yet, the number of inhabitants in the settlement of Kać for this year has been provided by Public Utility Enterprise Informatika, Novi Sad. Source:

(185.0 inhabitants per year; the highest population growth index of 127.6). The second highest index (125.9) was recorded in the short census period between 1953 and 1961, as a result of the completed colonization (RZS, 2014)¹¹.

What is the relationship between the population growth and migrations in the trends regarding the number of inhabitants? Roughly speaking, the constant increase in the number of inhabitants in the settlement of Kać is the consequence of low but positive population growth, as well as of new population settling in Kać. In the period between 1961 and 1971, out of the total increase of 1,061 inhabitants, population growth (+554) has a slightly larger role than migrations (migration balance of 507). However, in the very next census period (1971–1981) the population of Kać increased by 1,850 inhabitants (RZS, 2014), while migrations (+1168) had a much larger effect than population growth (+682). In the war period between 1991 and 2002, there was also a substantial increase in the number of immigrants (migration balance of +1.460) (RZS, 2014), mostly from the war-stricken former YU republics (natural growth +215)¹².

The positive migration balance from World War Two to this day shows that this is an immigration region, but the region from which half of the youth would still like to leave. However, despite the constant inflow of mostly young people, the population of Kać, as well as of most settlements in Serbia, is becoming older.

As the first research was conducted after the 1991 research, this year was taken as the beginning year for the analysis of the changes in the age structure. According to that census, the share of the population between 0 and 14 years of age was 22.0% out of the total number of inhabitants in Kać; 53.6% inhabitants were between 15 and 49 years old, while 24.4% of them were older than 50 (Federal Bureau of Statistics [SZS], 1992). According to the latest 2011 census, the share of the population between 0 and 14 years of age dropped to 16.5%, while the share of the population between 15 and 49 years of age dropped to 47.7%. The share of the population above the age of 50 went up to 35.8% (Republic Statistical Office [RZS], 2012).

Between these two censuses, great changes took place in the educational structure of the population, when the share of the population with the lower education decreased¹³, while the share of the population with secondary and high education substantially increased. The share of the population with the completed secondary school went up from 26.5% to 58.6%, while the share of the population with the completed college or university went up from 2.9% in 1991 to 10.1% in 2011 (SZS, 1993; RZS, 2011).

the number of inhabitants by settlements, Public Utility Enterprise Informatika, available at: nsinfo.co.rs/lat/broj-stanovnika-po-naseljima

¹¹ Increase indices have been calculated according to the census data for given years.

¹² Population growth has been calculated according to the demographic statistics, i.e. dem 1 and dem 2, while the migration balance values have been calculated according to the census data for given years.

¹³ The share of the population older than 15, with no primary school education decreased from 11.8% to 3.1% in the period from 1991 to 2011; the share of the population with the incomplete primary school education decreased from 31.6% to 7.2%; the share of the population with the completed primary school decreased from 26.4% to 20.8% (SZS, 1993, RZS, 2011).

Methodological notes

In both research studies, because of data comparability, the scientific interview was applied, while the data collecting instrument was the interview basis¹⁴, which in this year's research was supplemented with several questions¹⁵.

The data collected from the 2021 research will be analyzed only in the part of the sample processed so far (41/100). Although the number of the respondents is lower than planned, the result analysis contains certain regularities in the answers, i.e. there is sample saturation.

In the 1999 research, the sample included 100 young people from Kać, between 19 and 27 years old and not married. However, although the emphasis was on the possibility of comparing the results, in the 2021 research sample the upper age limit was changed from 27 to 35 years. This shift was necessary due to the "extended youth" that is typical of today's youth in terms of prolonged schooling, getting married and starting a family at an older age, as well as delayed independence from their parents¹⁶. Therefore, the ongoing research involves the respondents from the settlement of Kać between 19 and 35 years old and not married.

The average age of the sample processed so far (41 respondents) was 24.6 years, while the sample was comprised of 29.3% men and 70.7% women. As many as 87.8% respondents (or 36 of them) live with their parents, while only several (6) live on their own. The respondents' educational structure was as follows: 83.3% male respondents had a secondary school degree, while 16.6% of them had a high education. Out of the total number of female respondents, 72.4% had a secondary school degree, 3.4% a college degree, 17.2% a university degree, while 10% of the total number of female respondents had a master degree.

¹⁴ The data in both research studies were collected via the interview basis comprised of the following areas: data about the demographic characteristics of the respondents and their families, then the opportunities of realizing a professional career and the attitude towards their jobs; the unemployed were interviewed about employment opportunities and the manner of looking for a job. The second part contained the questions about marriage and family, the manner of spending spare time and, finally, the relationship towards Kać – positive and negative characteristics, i.e. pull and push factors. Out of 48 questions in the interview basis, only 5 were of close-ended type; therefore it is clear that the emphasis was on the qualitative analysis. This paper will put forward separate results regarding potential migrations.

¹⁵ Namely, although the question about potential migrations in the first research was of open-ended type, none of the respondents mentioned wanting to go abroad; instead, Novi Sad or some other larger towns in Serbia were mentioned as the most desirable places for living. However, having in mind the data about external migrations, the "data" about leaving Kać and going to another place was supplemented by the questions about foreign countries. The added questions referred to whether they were thinking of going abroad, whether they had started realizing their departure plans, or whether they had already had the opportunity to go abroad.

¹⁶ Bobić et al (Bobić et al, 2016) also state that the concept of youth in their study, in line with the National Youth Strategy, was determined as inhabitants aged between 15 and 30, but that such determination is inadequate because, for many reasons, this category should be defined as the population aged between 19 and 35. The reasons listed by these authors are that for many years young people depend on their family of origin (which has been confirmed in this research too) and that they become independent at a later age (on average 10 years later than in Denmark, the Netherlands...). It is as late as the age of 35 that they start living on their own, get married or have children etc. (Bobić et al, 2016, p. 25).

In the research conducted 22 years ago, the sample characteristics were similar to the ones in the 2021 research: 3.0% respondents lived on their own and 97.0% with their parents. A somewhat larger difference was recorded in the educational structure: the largest number of the respondents, or 91.0%, had a secondary school degree; 5.0% of them had a primary school education, while 2% of them had college or university degrees respectively.

The respondents gladly participated in both research studies, but their initial enthusiasm mostly turned into indifference because both times they spoke about something that bothered them most, stating the following: “My youth will pass until something changes here”, “Why are you asking us, as if someone was interested in it at all”, “Thank God someone has remembered to ask us young people”. Migratory patterns of village youth have been examined through their attitude towards the local community and the motives for leaving or staying in Kać or in Serbia.

Research results

In the first research, 59.0% respondents were unemployed (out of them, 50.8% were students), while 41.0% respondents were employed. In the 2021 research, 56.1% respondents were employed¹⁷ (56.5% full-time, and 43.5% part-time), while 43.9% were unemployed (out of them, 61.1% were students). In 2021, the share of the employed in the total number of the respondents is by as many as 15% higher, as well as that the share of students is higher among the unemployed.

Rašević states that the youth unemployment rate went up during the crisis: in 2008 it was 35.1%, while in 2013 it was as high as 49.4% (Rašević, 2016, p. 31). According to the latest available data, the youth unemployment rate in Serbia in 2019 reached 21.5%, while 18.9% of the total number of the unemployed was in the process of education (the team of the Government of the Republic of Serbia, 13 October 2021). Among the employed (36.9% young people in 2019) there are more men than women – the employment rate of young men is 42.4% and of women 31.1% (Ibid)¹⁸. Comparing the data about (un)employment of young people from the settlement of Kać and young people in Serbia on the whole, there is a substantially higher percentage of the employed in Kać compared to the level of Serbia, which can be explained by a large number of enterprises operating in Kać, as well as by the vicinity of Novi Sad, where young people commute to work on a daily basis.

Motives of leaving Kać – The International Organization for Migration (IOM, 1999) (according to Bobić et al, 2016) identifies five pull factors (better living conditions and income, other people’s migration experiences, good employment prospects and greater individual freedoms) and two push factors (ethical problems including unequal access to health care and educational systems, social protection etc., and economic problems in the country of origin) (Bobić et al, 2016, p. 52). Rašević states that push factors may be examined by posing open-ended questions about the local community problems (what bothers the respondents most, or what concerns them most) (Rašević, 2016, p. 34), but here

¹⁷ Among employed respondents, the following crafts prevail: butcher, potter, plasterer, driver, hairdresser or shop assistant.

¹⁸ The concept of young people in this case includes the age group from 15 to 29.

it transpires that the respondents often separate the disadvantages of their current place of residence (which is at the same time the birth place of the majority of the respondents) from “global issues” in Serbia, thus showing that emotional attachment to a certain place may be a huge obstacle to all push factors.

The difference between individual and global issues is also pronounced in the research of youth in four urban environments in Central Serbia (Šabac, Užice, Novi Pazar and Kragujevac), where it transpired that the basic motives for migrating from Serbia were the poor economic situation (both individual and in the entire society) and unorganized and unstable social system (Vesković Anđelković, 2014).

What are migratory aspirations and patterns of the youth in the settlement of Kać, have any changes occurred and, if yes, what are those changes?

The comparison of the results of the two research studies show that today only 1.2% more respondents would like to stay in Kać as compared to 22 years ago. Namely, in the first research, exactly one half of the respondents (50.0%) wanted to leave Kać, while today that share in the total number is 48.8%, which means that the attitude towards leaving the place has not changed substantially.

What has changed is the destination that is appealing to the respondents who would like to leave Kać nowadays. Novi Sad, which was a desirable destination for as many as 62.0% respondents in the first research, now it is desirable to 45.0% respondents who would like to leave Kać. Belgrade would be chosen by 15.0% potential migrants. Curiously, 10% respondents said that they would like to live in a village because of the nature, thus pointing to the urban characteristics of the village they are currently living in.

The attitude towards going abroad has also changed substantially. Namely, slightly less than one third of the respondents who do not want to live in Kać would like to go abroad today (30.0%). In the first research, none of the respondents mentioned going abroad. This is a particularly interesting piece of information because in both research studies, the question about the desired place of residence was open-ended in order to prevent suggesting the answer to the respondents. However, in the first research, apart from Novi Sad, “any other large towns” were mentioned (22.0%), or “any other place rather than Kać”, while no foreign country was mentioned as a desirable destination.

What are the reasons for thinking of leaving this village?

In the first research, the youth in Kać did not like the village itself, i.e. the respondents wanted to leave because they “hated the village” and small town mentality, and also because Kać did not fulfil their requirements. The greatest disadvantages of the village, due to which one half of the respondents wanted to leave, were the poor cultural life, the absence of a village park, the discord among people and the absence of the sewerage system¹⁹. When asked to state what they would like to change most in Kać, the respondents mainly mentioned overcoming the formerly listed disadvantages:

- I would change the appearance of the village centre; I would have a cinema, a swimming pool, a park, tennis and basketball courts, and the sewerage system. (woman, 24, student)

¹⁹ It seems that during 22 years between two research studies, only the sewerage problem was resolved.

- In Kać, the mentalities of the newcomers and the natives are still not harmonized, and that is why I would change the relationships among the people from Kać, their attitude to their settlement and to public common goods. (man, 28, employed)

The attitude of Kać youth towards their place of birth has not changed substantially nowadays, while it seems that the disadvantages of living in the village have remained the same. Almost all respondents gave identical answers: the greatest deficiency of Kać, as well as, as we assume, of most villages, is poor cultural life, the lack of various contents for young people to spend their spare time (a park, a cinema, a swimming pool, a trim track, or educational workshops), as well as the discord among people etc. All this may be a push factor, and its overcoming may be the reason for staying in the village. The greatest and apparently the only advantage of Kać is the vicinity of the large city. These are some of the typical answers:

- The positive side of living in Kać is that it is near Novi Sad. The negative one is that its inhabitants, both old and young, are rather primitive. Nevertheless, it is a nice place, pleasant and with a lot of greenery. It is necessary to make a park in the centre, to build a swimming pool and a cultural centre with a stage. (woman, 35, with a university degree, unemployed)
- The best thing about Kać is that it is near Novi Sad, but we really miss cultural events for all generations, especially for young people. It is necessary to organize cultural and educational workshops, concerts, theatre performances, and an outdoor cinema. (woman, 34, with a university degree, employed)
- Kać is near the city, it is quiet but not dead, and it has good links with the city. However, it could be better organized and tidier: it needs a park, a swimming pool, cultural institutions and manifestations. (woman, 32, with a master degree, employed)
- Kać is such a place that I have the impression of living in town. Everything is available and near... in comparison to many other villages. However, it could be a bit better organized. (woman, 21, with a secondary school degree, employed)
- In comparison to the surrounding places, Kać is much more developed; there are many young people, many newly-opened shops, pharmacies, boutiques. Children have a broader choice of extracurricular activities and a larger number of services are offered. (woman, 25, student)

The attitudes to the local communities, therefore, constitute one of the indicators and/or reasons of potential migrations, i.e. leaving the village, but, although the respondents are “aware” of the disadvantages in their current place of residence, the majority of the respondents, when listing what should be changed for them to stay, mentioned problems referring to Serbia on the whole. The largest number of the respondents (29.2%) does not know what should be changed, stating that there are many things, but they are not certain about the most relevant ones. These answers were given mostly by younger respondents, which can be ascribed to their life experience (or the lack of it). Furthermore, 26.8% respondents stated numerous reasons for staying, i.e. that “everything should be changed” in Serbia – the material situation, as well as easier employment and a better paid job in the profession, followed by culture and politics. In addition, 29.3% of them say that those are only financial matters and easier employment.

- I spent some time in Israel, but I returned because of my family. It is only when you live in another, better organized country that you realize what is wrong in your own

- country. The necessary conditions for my not leaving again are that Serbia should be an organized country in all aspects, that it should look after its citizens, and that there should be the minimum threshold of dignity. Nothing else. (man, 35, with a university degree, unemployed)
- I wish I did not live in Serbia. I keep thinking of going abroad; that is my only option in the future... For me to stay in Serbia, salaries should be better, people should be able to be educated and have promotion opportunities: there should be better conditions for the employed. (woman, 23, student)
 - When I think about where I would like to live in Serbia, it is definitely not Kać or any other place – perhaps only Belgrade as a large city, but Belgrade is essentially a village too. I am thinking of going abroad, even just to work on a cruiser, and get to Germany or America. There you get a flat, a job, a husband and children. Here everything should change for better, educated people should create politics, and not mobsters and those with the counterfeited degrees. (35, woman, with a master degree and working on a temporary basis)
 - I do not want to stay either in Kać or in Serbia. I am thinking of going to Sweden or Denmark; those are the countries where people have the best life. Here, we need to have a better living standard; I have in mind much better salaries, employment, health care, and the organization of the country in general. (woman, 20, student)
 - I love Kać because it is an ideal place for life. We live in houses; many people know one another; it is near the city, but I am still thinking of going abroad. For me to stay, the country should have new people in power, reduce the crime rate, promote youth education, raise awareness of the environmental protection, and improve the standard and many other conditions. (woman, 31, with a university degree, employed)

Today, 65.8% of all the respondents are thinking of going abroad, while as many as 30.0% of those who would like to leave think that a foreign country is the most desirable destination. The respondents mentioned Denmark and Sweden as ideal for live due to the organized society and the way of life, and particularly due to the high standard. The differences by sex are visible: 33.3% out of the total number of male respondents and 79.3% out of the total number of female respondents are thinking of going abroad. However, only three respondents, or 7.3%, have actually started preparing to leave (two women and one man). It is quite interesting that as many as 34.1% respondents have had the opportunity to go abroad but did not do so. Nevertheless, they are still thinking of leaving. A larger number of the respondents (65.9%) have never had such an opportunity.

Motives of staying in Kać – Both the first and the second research study have shown that more young men than girls would like to stay in Kać. According to the results of the first research, 60% of the total number of young men would like to stay in Kać, while only 30.0% girls would stay in this settlement. In the more recent research of 2021, as many as 75.0% of the total number of young men do not think of leaving, as compared to 41.4% of the total number of female respondents who would like to stay in Kać. Therefore, the difference between sexes is present in both periods of time, but men show greater emotional attachment to the village.

In the first research, there are two pronounced reasons why the youth from Kać would not like to leave. Namely, those who would like to stay give the following reasons: 1) because

their friends, relatives and houses are there, and 2) because they have lived there all their lives. This result is different from the research of city youth, where the researchers did not find any strong emotional attachment to the place of residence (Vesković Anđelković, 2014, str. 249). Such different results are most probably caused by the fact that there are fewer autochthonous inhabitants among city population than in rural environments, but also the fact that rural communities can boast of closer relationships than in towns, leading to greater emotional attachment to the place of residence.

The respondents who want to stay in Kać even today list quite similar reasons: the first reason is the one standing out in the first research as well – the vicinity of a town (in addition, slightly more than half of the entire sample in the first research pointed out that they considered Kać more developed than other neighbouring places); moreover, their families and friends are in Kać and/or they were born in Kać, while also answering that they have a place to live (the whole floor of the house for future life; the fact that they live in a house and not in a small flat etc.). Here are some of the typical answers:

- It is not a town, but it is sufficiently near the town for me to have everything I need (woman, 19, student)
- I am furnishing the upstairs floor where I am going to live (man, 25, worker, secondary school degree)
- I would like to stay in Kać because I have a place to live here and all my friends and family are here too. When I think about the reasons for leaving, it always occurs to me that I must find a job in my own profession and that I am adequately paid for my job. If those conditions are not fulfilled, I may leave after all. (man, 34, with a temporary job, university degree)
- I would stay in Kać because it is quite near the town and I can live in a house. That is a huge advantage. (man, 19, student)

Instead of a conclusion

The analysis of the village youth attitudes towards their place of residence and/or the attitudes towards the local community, points to potential push factors, i.e. reasons that, apart from the dissatisfaction with the situation in the society, might cause potential migrations. It has been observed that the respondents make difference in their relationship to their settlement and social problems in Serbia, because even those who want to stay list problems at the “global level” that, apart from emotional attachment to the village, may encourage them to migrate. The research that was conducted in two different periods by using the same methodology shows that migrations of village youth do not end by their going to a larger town, most often a neighbouring one, but for one third of the respondents who want to leave their current place of residence, going abroad is evidently the only option. On the other hand, only certain characteristics of the village, most frequently the vicinity of a large town, constitute the motive for staying to almost half of the respondents nowadays. It is assumed that the results would be even more in favour of emigration if the research included young people from those villages that are not so near a larger town and that the very distance to urban environments would be the motive for leaving such villages.

REFERENCES/ ЛИТЕРАТУРА:

- Bobić, M. (2007). *Demographics and Sociology – Connection or Synthesis*. Beograd: Službeni glasnik. [In Serbian]
- Bobić, M., Vesković Anđelković, M., Kokotović Kanazir, V. (2016). *Study on External and Internal Migration of Serbia's Citizens, with A Particular Focus on Youth*. Beograd: IOM. Available at: <https://serbia.iom.int/sr/node/129>
- Demographic Yearbook (population of the settlement of Kać 1951–2011). Unpublished data obtained at personal request. Novi Sad: Statistički zavod Republike Srbije [In Serbian]
- Government of the Republic of Serbia (2019). *Status of Youth in the Labour Market*, Social Inclusion and Poverty Reduction Unit. Available at: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/sr/o-нама/иницијатива-за-запошљавање-младих/положај-младих-на-тржишту-рада/13> October 2021
- Mitrović, M. (2015). *Villages in Serbia: changes in structure and problems of sustainable development*. Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije. Available at: chrome-extension://efaidnbmninnibpcjpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=http%3A%2F%2F-media.popispoljoprivrede.stat.rs%2F2015%2F11%2FSela_u_Srbiji.pdf [In Serbian]
- Rašević, M. (2016). *Migration and Development in Serbia*. Beograd: IOM. Available at: <https://serbia.iom.int/sr/node/158> [In Serbian]
- RZS (2014). Comparative Overview of the Number of Population in 1948–2011, Data by settlements, 2011 Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia. Beograd: Republički zavod za statistiku. [In Serbian]
- RZS (2012). Age and Sex, Data by Settlements, 2011 Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia. Beograd: Republički zavod za statistiku. [In Serbian]
- RZS (2002). Educational attainment and literacy, Data by Settlements, Census 2002, Unpublished data obtained at personal request. Novi Sad: Republički zavod za statistiku [In Serbian]
- RZS (2011). Educational attainment and literacy, Data by Settlements, Census 2011, Unpublished data obtained at personal request. Novi Sad: Republički zavod za statistiku. [In Serbian]
- Stojšin, S. (2018). *Population – sociological perspective*. Novi Sad: Filozofski fakultet. [In Serbian]
- Stojšin, S. (1999). The social position of the youth in the settlement of Kać – to stay or leave. Graduation paper. Novi Sad: Filozofski fakultet. [In Serbian]
- SZS (1993). Age and Sex, Data by Settlements. 1991 Census. Beograd: Savezni zavod za statistiku. [In Serbian]
- Vesković Anđelković, M. (2014). Characteristics and attitudes of potential cross-border migrations from Central Serbia. In: Petrović, M. (ed.) *Structural and active potential of active development* (233–250). Beograd: Institut za sociološka istraživanja. [In Serbian]
- Zimmermann, K. (1996). European migration: push and pull, *International Regional Science Review*, Vol. 19, No 1–2.